

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ПРАВА

УДК 343.9:342.7

КРИЗА СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ДО ДЕРЖАВИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

*Г. Ю. Дарнопих, кандидат економічних наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Розглянуто сучасні проблеми консервації недовіри до держави в Україні. У контексті особливостей формування інституціональної довіри як базового суспільного інституту проаналізовано чинники і тенденції розвитку кризи довіри громадян до державних, правоохоронних та судових органів. Виділено певні напрями подолання кризи суспільної довіри до держави на макро-рівні.

Ключові слова: *довіра, інституціональна довіра, держава, недовіра, криза довіри до держави, влада, правоохоронні органи, судова гілка влади, мінізація, криміналізація, неправові дії, неправові практики.*

Постановка проблеми. У теперішній час відновлення суспільної довіри до держави як гаранта захисту прав людини є особливо актуальною проблемою. Тому соціологічний, економічний, кримінологічний аналіз інституту довіри є предметом наукових доробок багатьох учених і фахівців. Без належного рівня інституціональної довіри неможливі розвиток не тільки державних, а й суспільних інститутів та громадських організацій, а також розбудова правової, соціальної держави. Категорія довіри органічно пов'язана з низкою базових суспільних категорій економічної, політичної, правової сфер, і без урахування тенденцій розвитку процесів, що з нею пов'язані, важко розраховувати на очікування ефективного державного управління соціально-економічними і правовими відносинами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз методологічних засад дослідження інституту довіри, факторів формування довіри в просторі і часі, факторів консервації недовіри до держави в суспільстві є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них можна виді-

лити Т. Артьому, В. Гейця, А. Гриценка, Т. Дідківську, В. Давиденко, В. Демет'єва, Я. Корнаї, В. Корнівську, Дж. Коулмана, Т. Кричевську, О. Кузьміна, Ю. Латова, А. Ляско, І. Малого, В. Мандибуру, Ю. Павленка, Т. Унковську, Є. Ясина, О. Яременка та ін.

Формування цілей. Метою статті є аналіз факторів консервації недовіри суспільства до державних інститутів; особливостей формування недовіри до окремих державних структур, зокрема правоохоронних і судових органів; шляхів подолання кризи довіри до Української держави.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі розроблено низку підходів до типології довіри як базового суспільного інституту. Зокрема, залежно від об'єкта довіри розрізняють міжособистісну довіру і довіру до інститутів [1, с. 31]. Довіру до інститутів держави ще називають інституціональною довірою [2, с. 46]. Її характеристика не просто відображає ставлення громадян та бізнесу до держави, а й має зворотний зв'язок: зростання довіри до інститутів держави підвищує ефективність роботи самого державного управління [1, с. 77].

Довіра є базовим компонентом такої соціально-економічної організації, як держава разом із категоріями відповідальності, терпимості і солідарності. Стабільність та ефективність функціонування держави та господарських суб'єктів формуються упродовж тривалого історичного періоду, оскільки спираються на неформалізовані інститути та цінності. На ранніх етапах становлення держави та розвитку цивілізації державна влада реалізовувалася через систему примушування. В сучасних умовах, на етапі самоусвідомлення людиною своєї гідності та значущості інструменти примушування не є визначальними. Тому сьогодні на передній план висувається інститут довіри, повнота вияву якої також залежить від таких цінностей, як громадська ідентичність, терпимість, солідарність, відповідальність, культура, лояльність тощо [1, с. 77].

Потрібно враховувати, що держава є специфічною соціально-економічною організацією. Специфіка її полягає у тому, що вона, по-перше, є генератором ствердження в суспільстві відповідної системи цінностей, які визначають інституційне середовище реалізації формальних і неформальних обмежень та правил; по-друге, держава є уособленням беззаперечної влади над людьми, і спосіб реалізації цієї влади й визначає ставлення до неї громадян та юридичних осіб; по-третє, держава формує цілі суспільного розвитку самої людини та її світогляду, що також визначає ступінь довіри до державної влади [3, с. 17].

Науковці зазначають, що формування довіри є досить складним і суперечливим процесом. Воно потребує значних зусиль, часу та витрат від самої людини, а також зумовлено впливом факторів у системі державного управ-

ління. По-перше, довіра громадян до державних інститутів є набагато складнішою та довготривалішою, ніж довіра, наприклад, до виробника якогось товару. Довіра до певного блага швидко перевіряється споживанням, через особистий досвід, який за ланцюговим принципом поширюється на інших споживачів. По-друге, в державному управлінні неможливо предметно та конкретно визначити достовірність і правильність прийнятих рішень, оскільки сама дія завжди має як позитивні, так і негативні наслідки. По-третє, поведінка людини залежить від її стану і системи цінностей, що стверджується в суспільстві. Тобто на ставлення людини до державних інститутів впливають не тільки самі рішення уряду, а й інші фактори і неформальні інститути, зміна системи цінностей у суспільстві і т. под. [1, с. 78–79].

Практика української державотворчості свідчить, що зазначені фактори поряд з іншими за роки незалежності не тільки не сприяли формуванню належного рівня довіри суспільства до держави, а навпаки, зумовили консервацію недовіри громадян до державних інститутів. Нині із усіх суспільних інститутів українці традиційно більш за все довіряють церкві («переважно» — 38,5 % і «повністю» — 32 %), ЗМІ (відповідно — 48 % і 10 %) та армії (відповідно 40 % і 8 %). Громадським організаціям в цілому довіряють 38 % громадян. А ось Президенту в цілому довіряють 26 % опитуваних, тоді як не довіряють 69 %, Уряду — відповідно 22 % і 71 % громадян, Верховній Раді — відповідно 16% і 77% [4, с. 13]. Деякі соціологічні опитування фіксують, що 80 % респондентів узагалі вважають нерезультативними дії влади і впевнені, що «країною управляють декілька людей на користь власним інтересам» [5, с. 5]. Люди незадоволені тим, що відбувається в країні: лише 3 % населення повністю задовольняє теперішня ситуація, ще 18 % — переважно задовольняє, незадоволених набагато більше — 29 % «переважно», а 45 % — «повністю» [4, с. 13].

Разом з тим протестувати проти такої ситуації готові далеко не всі. «Обов'язково візьмуть участь в мітингах і демонстраціях на захист своїх прав» — 9 % респондентів, «швидше за все» — 18 %, «нізачо не протестуватимуть» — 34 % громадян. Люди не вірять, що мітинги щось змінять (56 % опитуваних виправдовують цим неготовність громадян до протестів), не довіряють їх лідерам (32 %, а 33 % відмічають, що бояться репресій з боку влади) [4, с. 13].

Останній момент порушує ще один шар відносин між суспільством та державою з точки зору інституту довіри і змушує докладніше розглянути кризу довіри українців до таких державних структур, як органи правопорядку і судова гілка влади.

Довіра громадян до органів правоохоронної сфери є визначальним критерієм оцінювання діяльності як самих органів, так і держави в цілому, оскільки головним їх завданням є саме забезпечення безпеки громадян, захист їх

прав і свобод, утвердження в державі правопорядку. Суспільне оцінювання діяльності правоохоронних органів досить чітко відображає їх загальне і всебічне відчуття суспільством, яке формується різними шляхами: через відношення людей від повсякденних контактів з посадовцями правоохоронної сфери, від їх рішень з конкретних життєвих справ, від принципів, за якими ухвалюються такі рішення, від поведінки і способу життя їх працівників тощо. Науковці вважають, що таке відчуття є результатом різнобічного сприйняття і зазвичай його неможливо пояснити однією чи декількома причинами [6, с. 6].

Однак вектор такого сприйняття досить чіткий і стабільний. Останні соціологічні дослідження підтверджують, що громадяни вкрай негативно оцінюють діяльність правоохоронної системи країни. Діяльність міліції позитивно оцінюють 26 % опитуваних, негативно — 64 %; прокуратури: позитивно — 23 %, негативно — 63 %; судів: позитивно — 20 %, негативно — 69 % [6, с. 6]. Це означає, що люди вважають їх діяльність такою, що не відповідає суспільному призначенню цих органів: міліція і прокуратура не сприймаються громадянами як правоохоронні органи, а суд — як орган правосуддя.

Найвищу недовіру судовій системі респонденти демонструють не випадково. По-перше, в Україні суддів не обирає народ, а призначають посадовці різних гілок влади, в тому числі довічно. Це не надає легітимності суддям, натомість приводить до корупції під час призначення на посаду і здійснення правосуддя. По-друге, суддю в Україні фактично неможливо покарати, навіть у разі винесення завідомо неправосудного рішення, оскільки він має імунітет на фоні надскладної, неефективної процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності. По-третє, кваліфікаційні комісії суддів практично складаються із самих же суддів, що унеможлиблює дисциплінарне покарання, оскільки спрацьовує корпоративний інтерес.

Так, у 2010 р. до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України надійшло 6108 скарг на дії суддів, у 2011 р. — вже 17 538. Крім того, до Вищої ради юстиції на дії суддів надійшло у 2008 р. — 4 929 скарг, у 2009 р. — 4 533, у 2010 р. — 8 587, у 2011 — 8 613. У той же час станом на 2011 р. лише 52 судді були притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Це означає, що тільки 0,3 % скарг спричиняють дисциплінарні наслідки для суддів [7, с. 6]. За період з 2005 до 2011 р. Вищою радою юстиції було прийнято лише 15 рішень про внесення представлення на звільнення суддів у зв'язку з набранням законної сили обвинувальних вироків проти них, а саме: 2005 р. — 0; 2006 р. — 2; 2007 р. — 0; 2008 р. — 1; 2009 р. — 0; 2010 р. — 10; 2011 р. — 2 [7, с. 6].

Що стосується діяльності органів МВС, то за результатами дослідження, проведеного у 2012 р. Центром Разумкова, довіру міліції висловили лише 6,7 %, не підтримують дії цієї структури — 57 %, а 43,3 % повідомили, що при зверненні до міліції не отримали допомоги. Учасникам опитування було запропоновано оцінити діяльність співробітників МВС за п'ятибальною шкалою в конкретних сферах — охорона громадського порядку, забезпечення безпеки громадян, розкриття кримінальних злочинів, діяльність ДАІ тощо. За всіма позиціями оцінки були нижче трьох балів [8, с. 1].

Цікаво, що ці результати практично повністю збіглися з підсумками аналогічного опитування, проведеного тим самим Центром у травні 2006 р.

Але суттєво змінилося ставлення громадян до міліції в іншому аспекті. У 2006 р. 19 % опитуваних оцінювали зустріч з міліціонером на пустій нічній вулиці як фактор небезпеки і 30,5 % — як фактор безпеки. Натомість у 2012 р. 31,2 % віднесли таку зустріч до небезпечної і лише 20,7 % відчули б себе захищеними. За результатами соціологічного опитування, проведеного Інститутом соціології в рамках моніторингу за 2012 р., на запитання: «Який рівень Вашої довіри міліції?» лише 0,8 % відповіли «Повністю довіряю», ще 8 % — «В цілому довіряю». Повністю відмовили міліції в довірі 30,9 % громадян, «швидше не довіряли» — 35,6 %. Спільні дослідження фонду «Демократичні ініціативи» і Центру Разумкова 2012 р. підтвердили цю тенденцію. Українська міліція опинилася в п'ятірці лідерів народної недовіри. Їй абсолютно не довіряють 39,8 % опитуваних, у цілому не довіряють 30,2 %. Повністю довіряють лише 3,2 % [8, с. 1].

Значною мірою це пояснюється гострою проблемою міліцейського свавілля, поширенням насильства і жорстокості у правоохоронних органах. За даними Харківського інституту соціальних досліджень 2012 р. масштаби застосування протиправного насильства в міліції надзвичайно великі. Оціночна кількість постраждалих склала 980 тис. чол. 60 % громадян вважають, що від застосування міліцейського насильства ніхто не застрахований, і загроза стати його жертвою існує для кожного, незважаючи на соціальний статус, належність до маргінальних груп, існування проблем кримінального характеру в минулому тощо [9, с. 5].

У свою чергу проведені конфіденційні бесіди з міліціонерами свідчать про те, що незаконне насильство стало частиною міліцейської субкультури, і правоохоронці розцінюють його як невід'ємну складову своєї професійної діяльності. 65 % опитуваних міліціонерів допускали можливість застосування тортур як ефективного засобу розкриття злочинів, а 40 % визнавали тортури нормальним покаранням за вчинені злочини [9, с. 5].

Тотальна недовіра міліції призводить до того, що далеко не завжди у завагах громадян до органів МВС міститься інформація про злочини. Наприклад,

до міліції м. Харкова за перше півріччя 2013 р. звернулося понад 73 тис. громадян, а зареєстровано було трохи більше 13 тис. злочинів [10, с. 7]. Зокрема, за даними дослідження «Барометр світової корупції» від Transparency International та Gallup International Association, не доповідають про випадки корупції –74 %, «тому що бояться наслідків» — 24 %; вважають, що «це нічого не змінить» — 63 % [5, с. 5].

Таким чином, аналіз наведених даних свідчить про те, що ситуація в Україні стосовно довіри до державних структур не змінюється у кращий бік і дедалі стає все більш загрозливою. Цьому сприяють сучасна поляризація політичних сил, посилення радикалізму з ключових питань, збереження корупції, яка охопила усі сфери суспільства, посилення злиття політики і бізнесу, концентрація влади і власності тощо. Провідні вчені навіть вважають, що поєднання зазначених тенденцій разом із зростанням невдоволення усім цим широким верством населення формує на майбутнє «вибухонебезпечну суміш» [11, с. 7]. На жаль, це вже сьогодні частково підтверджують дані соціологічних опитувань. У державі, де за Конституцією діє принцип верховенства права і функціонує потужний правовий механізм, кожний п'ятий громадянин переконаний у тому, що самосуд є єдиним способом здійснити правосуддя, а кожний третій допускає самосуд як форму правосуддя [6, с. 6]. Разом — це понад половини населення країни.

На наш погляд, витоки і причини такого стану речей слід шукати у минулих та існуючих способах і формах просування України до інституціонального простору зразка правової, соціальної держави. Три головні системоутворюючі інститути суспільства — економіка, політика і право — у процесі ринкових реформ зазнали перетворень неоднакового ступеня і не водночас. На сьогодні в найбільш пригніченому становищі залишається саме право.

Очікування демократичної частини суспільства стосовно ринкових перетворень були пов'язані насамперед із наданням інституціональній структурі українського соціуму таких соціальних якостей, як правовий характер, демократичність і ефективність державної влади; розвиненість, легітимність та захищеність приватної власності; різноманітність і зрілість структур громадянського суспільства; широта прав і свобод, надійність гарантій, що їх забезпечують.

І дійсно, процес соціальних перетворень розпочався з проголошення владою нових економічних і політичних прав громадян. Більшість цих прав сьогодні стали невід'ємними елементами інституціональної системи українського суспільства, наближаючи її (принаймні за формою) до західної. Це супроводжувалося також змінами у політичних інститутах (вибори на альтернативній основі, територіальна децентралізація управління, плюралізація ЗМІ, створення вільних асоціацій громадян тощо).

Разом з тим нові права упроваджувалися переважно у неправовому соціальному просторі. І за роки реформ він настільки розширився, що для більшості людей став більш реальним, ніж правовий. Результати досліджень соціологів показують, що тільки 1,5 % респондентів працездатного віку за останні три-чотири роки не стикалися з порушеннями своїх прав. Опитувані із трудовим стажем понад 25 років вказали, що в сучасних умовах їх законні права порушуються «частіше, ніж до реформ» — 42 %, «приблизно так само» — 26 %, «рідше» — лише 5 %. Респонденти вважають, які основними суб'єктами, що порушують права громадян, є влада різних рівнів (89 %). Протидія їй з боку пересічних українців у 3/4 випадках визнається марною і небезпечною, а ефективною буває не часто (3–14 % випадків). За таких умов чимало громадян використовують доступні неправові способи адаптації до нових реалій. Причому 42 % опитуваних вважають такі засоби більш ефективними за правові, і лише 29 % думають навпаки [12].

Цілком очевидно, що населення адаптується не тільки до появи нових прав і свобод, що передбачають зростання самостійності і незалежності. Водночас воно пристосовується й до неправового простору, який суттєво розширився за роки реформ і активно проникає в усі сфери суспільства, набуваючи все більш неприхованого характеру. Неправові дії — це важливий канал становлення нових соціальних нерівностей і суперечностей, потужний бар'єр, що стає на шляху пристосування до нових умов одних індивідів, та спосіб (завичай безпокаранний) нелегітимного просування інших. Суттєве збільшення масовості і усталеності неправових соціальних дій по суті означає їх перетворення на неправові практики, що надає ліберальним за формою правам принципово іншого соціального змісту. Фахівці зазначають, що значне поширення і вкорінення таких практик стають однією з головних перешкод у реалізації як ліберального, так і соціал-демократичного сценаріїв розвитку суспільства взагалі [13, с. 7].

Становлення інституційної системи триває в умовах боротьби між різними політичними угрупованнями та економічними кланами й усередині владних структур (законодавчої та виконавчої гілок влади, різних відомств між собою, а також угруповань та осіб). Найсумнішим є те, що боротьба точиться не за реалізацію загальнодержавних інтересів, а за поліпшення власного становища або в інтересах клану. В такий спосіб гальмуються трансформація інституційної системи, а разом з нею — так необхідний процес гуманізації економіки та виробничого процесу, забезпечення економічної свободи громадян та гарантій рівних умов саморозвитку створенням «соціального ринку» (розширенням та активною, рівноправною участю в ринкових процесах усього працездатного населення). Натомість за необмеженої чиновницької монополії (давати дозвіл або забороняти відкривати власну справу) та неадекватних

підприємництву економічних умов триває тотальне відчуження громадян від засобів виробництва, управління, організації та результатів праці, спричиняючи дестабілізацію суспільства, десоціалізацію особистості [14, с. 40].

Паралельно відбуваються інституціональні зміни у формальних і неформальних правилах, завдяки яким зацікавлені організації намагаються досягти своєї мети шляхом реструктуризації системи трансакцій. Це спричиняє серйозні збитки структурам суспільства через послаблення бажання їх членів підтримувати традиційні соціально-економічні відносини та інституції. Суттєво підриває довіру до закону також усвідомлення безсилля держави перед злочинністю.

Результатом деформацій як в економічних відносинах, так і у свідомості людей є криміналізація господарської діяльності. У свою чергу корупція в економіці і криміналізація суспільних відносин зумовлюють тінізацію суспільної свідомості. Отже, спостерігається причинно-наслідковий зв'язок, що постійно поновлюється і відтворюється. До того ж, упровадження недосконалих нормативних актів дає ефект, прямо протилежний очікуваному. Відбувається тінізація правового, політичного мислення і взагалі суспільної свідомості.

Загострення проблем зайнятості населення, посилення його диференціації, зростання бідності призвели до незворотних процесів в економіці і суспільстві. Не стільки заради отримання додаткових доходів, скільки заради виживання більшості населення пов'язує свою діяльність із тіньовою економікою. Саме ця тенденція сприяє зростанню соціальної напруженості в суспільстві. Тіньова економічна діяльність для більшості населення стала формою не тільки виживання, а й боротьби та протесту проти правлячого режиму. Повністю відбулася соціальна реабілітація тіньової діяльності в економіці. Вона трансформувалася в первинно необхідний елемент функціонування суб'єктів підприємництва. Останні завдяки своїй активності швидко адаптувалися в тіньовому секторі і досконало оволоділи різними формами ухилення від сплати податків, навчилися корисно використовувати всі недоліки нормативно-правової бази.

Крім того, у тіньовому секторі економічно активні працівники реально вбачають результати і відчують адекватне визнання своєї діяльності. Тим більш, що вони працюють в умовах ефективного розподілу праці, сучасної організації виробництва, із використанням новітніх досягнень менеджменту, реального матеріального і морального стимулювання.

Саме ці учасники економічного буття є потенційним середнім класом, тобто таким прошарком, який зараз вважається соціальною основою сучасної економічної системи і сучасного суспільства і здатний забезпечити соціальну підтримку прогресивних реформ. До того ж, коли йдеться про такі категорії,

як соціальний капітал і довіра, то під ними розуміють насамперед ті цінності, мережі, структури, які закладаються на базі середнього класу. Отже, вимушена тіннізація середнього класу зміцнює тіншову економіку, виводить її на нові якісні рівні, і водночас цей клас вимивається із легального суспільства. Це є одним із головних наслідків розбалансування соціальної сфери під впливом дії економічних факторів. Вимивання середнього класу у свою чергу призводить до трансформації морально-ідеологічних уявлень у суспільстві, що супроводжується зростанням корупції і криміналізації економіки, а також створенням альтернативної системи цінностей у тій частині суспільства, яка не є законослухняною.

Серед головних завдань діяльності держави в сучасних умовах є обмеження та усунення багатьох факторів, що сприяли розвитку тіншової економіки. Це диктується вимогами забезпечення як економічної безпеки держави, так і економічної безпеки особи. Остання в умовах розквіту тіншової економіки не забезпечується навіть на підсистемі ринку, а тим більш — на підсистемі держави.

Фахівці Інституту економіко-правових досліджень НАН України пропонують схему процесу детіннізації економіки: 1) аналізу конкретних виявів тіннізації у різних сферах економіки; 2) типізація і класифікація цих виявів; 3) з огляду на виявлені прояви тіннізації аналізуються недоліки чинного господарського законодавства, державної економічної політики, що суттєво впливають на поширення таких виявів; 4) розроблення заходів щодо уникнення негативних виявів функціонування тіншової економіки та формування системи економіко-правових засобів її детіннізації [15, с. 3].

Конституційне визначення головного напрямку розвитку економіки — її соціальної спрямованості — створює необхідне підґрунтя для прийняття актів законодавства, які б докладніше регулювали відповідні відносини. Для цього існує й оптимальний правовий засіб — гармонійне поєднання приватноправового і публічно-правового регулювання. Метою такого регулювання має бути створення суспільного господарського порядку. Але слід враховувати, що правовий порядок в економіці визначається не тільки законодавством, а й тим, як воно реалізується на практиці. Застосування законодавства має також вкрай низький рівень. Можна навести безліч прикладів того, наскільки некваліфіковано застосовуються цілком виправдані і корисні правові норми. Поряд з цим поширилось явище, яке можна визначити як «кримінальне правозастосування». Вражає та витонченість, з якою використовуються ледве помітні неузгодженості у нормативних актах, а також деякі прогалини у них. Велика кількість таких фактів спостерігається у практиці оподаткування, ліцензування підприємництва, банківського кредитування, зовнішньоекономічної діяльності.

Маючи на увазі мету декриміналізації і детінізації суспільства, правозастосування слід розглядати як один із головних факторів державного управління в цілому, а також у такій його сфері, як державний контроль.

Висновки. Відновлення довіри громадян до державних інститутів є сьогодні нагальною проблемою українського суспільства, від розв'язання якої залежить подальший розвиток економічної, політичної, соціальної, правової, культурної та духовної сфер.

Важливою умовою щодо подолання кризи недовіри до держави є зростання рівнів відкритості та прозорості, професіоналізму, спрямованості на задоволення суспільних потреб, реальне забезпечення прав і свобод людини.

Оскільки довіра є базовим інститутом суспільства та існують відпрацьовані типології її виміру, доцільно запровадити в практику моніторинг за рівнем довіри населення до органів влади і оцінка їхньої діяльності на всіх рівнях з урахуванням цього показника, передбачивши можливість кадрових змін на основі критерію втрати довіри [1, с. 193].

ЛІТЕРАТУРА

1. Інститут довіри в координатах економічного простору-часу : монографія / за ред. чл.-кор. НАН України А. А. Гриценка. — К. : НАН України, Ін-т економіки та прогнозування, 2012. — 212 с.
2. Дементьев В. Доверие — фактор функционирования и развития современной рыночной экономики / В. Дементьев // Рос. экон. журн. — 2004. — № 8. — С. 46–65.
3. Ясин Е. Г. Модернизация и общество: доклад к VIII Междунар. науч. конф. «Модернизация экономики и общественное развитие» (Москва, 3–5 апр. 2007 г.) / Е. Г. Ясин. — М. : ИД ГУ ВШЭ, 2007. — 114 с.
4. Кириченко И. Ирина Бекешкина: «Дискредитация идеи демократии в стране была одной из причин прихода к власти Виктора Януковича» / И. Кириченко // Зеркало недели. — 2013. — № 26. — 13 июля.
5. Готовы к уличным протестам против коррупции // Время. — 2013. — № 92. — 11 июля.
6. Мельник Н. Фактор опасности / Н. Мельник // Зеркало недели. — 2012. — № 21. — 9 июня.
7. Подлущкий А. Преступление наказанием / А. Подлущкий, М. Шпаченко // Зеркало недели. — 2012. — № 4. — 4 февр.
8. Рахманин С. «Война миров» / С. Рахманин // Зеркало недели. — 2013. — № 27. — 20 июля.
9. Большинство милиционеров допускают применение пыток // Время. — 2013. — № 46. — 10 апр.
10. Генкин А. Убийства в Харьковской области в основном раскрываются / А. Генкин // Время. — 2013. — № 94. — 16 июля.

11. Геєць В. М. Вихід з кризи / В. М. Геєць, А. А. Гриценко // Економіка України. — 2013. — №6. — С. 4–19.
12. Права українців в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unian.net/news/92866-prava-ukraintsiv-v-ukraini.html>.
13. Заславская Т. И. Социальные механизмы трансформации неправовых практик / Т. И. Заславская, М. А. Шабанова // Общест. науки и современность. — 2001. — №5. — С. 3–25.
14. Соціальна економіка : навч. посіб. / кол. авт. : О. О. Беляєв, М. І. Диба, В. І. Кириленко та ін. — К. : КНЕУ, 2005. — 196 с.
15. Хозяйственно-правовые средства детенизации и декриминализации экономики : сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экон.-правов. исслед. — Донецк, 2008. — 110 с.

КРИЗИС ОБЩЕСТВЕННОГО ДОВЕРИЯ К ГОСУДАРСТВУ: СОВРЕМЕННЫЕ РЕАЛИИ

Дарнопых Г. Ю.

Рассмотрены современные проблемы консервации недоверия к государству в Украине. В контексте особенностей формирования институционального доверия как базового общественного института проанализированы факторы и тенденции развития кризиса доверия граждан к государственным, правоохранительным и судебным органам. Выделены определенные направления преодоления кризиса общественного доверия к государству на макроуровне.

Ключевые слова: доверие, институциональное доверие, недоверие, кризис доверия, доверие к государству, власть, правоохранительные органы, судебная ветвь власти, тенизация, криминализация, неправовые действия, неправовые практики.

CRISIS OF PUBLIC CONFIDENCE IN THE STATE: MODERN REALITIES

Darnopykh G. U.

Modern problems of conservation distrust of government in Ukraine are considered. The factors and trends in the development of the crisis of public confidence in government, law enforcement and judicial authorities are analyzed in the context of the formation of institutional trust as a basic social institution. The different areas to overcome the crisis of public confidence in government at the macrolevel are marked.

Key words: trust, institutional trust, confidence, a crisis of confidence, confidence in the state, the government, law enforcement, the judicial branch, shadowing, criminalization, illegal actions, illegal practices.